

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Ю.О. Лянной

« 11 » листопада 2019 р.

ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ

Українська мова і література

(назва спеціальності)

Розробники:

1. Семеног О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури
2. Владимірова В. М., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури
3. Герман В. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури
4. Громова Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури
5. Захарова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури
6. Кириленко Н. І., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури
7. Рудь О. М., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури
8. Ячменик М. М., кандидат педагогічних наук, викладач кафедри української мови і літератури

Програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри української мови і літератури

Протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

Семеног О. М., доктор педагогічних наук, професор _____

1. Мета підвищення кваліфікації

удосконалення професійної майстерності на основі оновлення змісту, форм і методів навчання, впровадження інноваційних технологій в освітній процес.

2. Результати підвищення кваліфікації

Удосконалення таких компетентностей:

загальнонаукові

- володіння концептуальним апаратом і основними загальнонауковими методами дослідження;
- розуміння законів, умов, тенденцій та особливостей розвитку суспільства, освіти;
- володіння науковими методами обробки інформації;
- володіння способами інформаційно-описової діяльності, систематизування даних, структурування, опису предметної сфери;
- здатність до рефлексії власних професійних дій;

соціально-особистісні

- усвідомлення приналежності до української нації, знання та розуміння своїх прав та обов'язків як громадянина України, толерантної взаємодії на між культурному рівні;
- володіння встановленими професійно-етичними нормами;
- розуміння цінності культури, науки на сучасному етапі розвитку суспільства;
- уміння вибудовувати стратегії особистісно-професійного розвитку та навчання, готовність до постійного саморозвитку;
- готовність до інноваційної діяльності;
- здатність навчатися впродовж життя;
- уміння критично мислити;
- здатність планувати та вибудовувати власну професійну кар'єру;
- здатність ефективно адаптуватися до різних змін;
- готовність до проектно-впроваджувальної діяльності;
- здатність до самоаналізу в професійній діяльності та готовність до самореалізації;

інструментальні

- володіння засобами фахового мовлення, виразністю мовлення;
- здатність створювати образні бачення в усному та писемному мовленні,
- демонструвати інтонаційну виразність повідомлення;
- здатність ефективно взаємодіяти на міжособистісному рівні;
- володіння засобами педагогічної діагностики та засобами управління інформацією;
- уміння здійснювати пошуково-дослідницьку та проектно-впроваджувальну діяльність;
- володіння технологією самоменеджменту інновацій;

загальнопрофесійні

- здатність вибудовувати професійну діяльність на основі сучасних міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів в системі освіти;
- володіння понятійним апаратом, пізнавальними підходами та методами;
- здатність відстежувати й осмислювати розвиток теорії і практики методики викладання предмета;
- здатність аналізувати педагогічні ситуації, виокремлюючи прийоми педагогічної взаємодії;
- здатність логічно та послідовно представляти засвоєні знання;
- здатність вибудовувати професійну діяльність на основі сучасних принципів організації навчально-виховного процесу;
- уміння вирішувати типові навчальні задачі;
- здатність працювати в умовах психологічних та педагогічних експериментів різних рівнів;
- уміння комплексно підходити до виконання професійних обов'язків відповідно до конкретної ситуації;
- здатність здійснювати оцінку якості своєї роботи та роботи колег;
- уміння планувати та реалізувати відповідні заходи;

спеціально-професійні

- здатність використовувати професійно-профільовані знання в галузі української мови та літератури;
- орієнтуватися в сучасних напрямках розвитку української мови та літератури як науки;
- здатність використовувати теоретичні знання і практичні навички для ефективної організації навчально-виховного процесу в сучасних умовах;
- здатність вибудовувати технології навчання української мови та літератури;
- ідентифікувати психолого-педагогічні особливості вивчення української мови та літератури та забезпечити їх врахування в організації навчально-виховного процесу з предмета;
- здатність аналізувати різноманітну профільні науково-методичні джерела з української мови та літератури;
- здатність здійснювати логіко-дидактичний аналіз навчального матеріалу шкільних підручників, методичний аналіз спеціальної літератури, сучасних засобів навчання;
- володіти здатністю переносити відомі вчителю знання, варіанти розв'язання, методи навчання і виховання в умови нових педагогічних ситуацій;
- здатність знаходити нові рішення, створювати нові елементи педагогічних знань, ідей, прийомів для конкретної ситуації;
- здатність здійснювати підбір та розробляти предметний матеріал відповідно до поставлених завдань;

- володіння проектно-технологічною діяльністю у вирішенні педагогічних і навчальних задач;
- забезпечення наступності у навчанні між різними ланками ступеневої системи мовно-літературної освіти;
- володіння навичками організації позаурочної роботи з мови та літератури;
- здійснення на різних ступенях навчання рівневої і профільної диференціації освітнього процесу на основі базового змісту мовно-літературної освіти;
- здатність формулювати та вирішувати професійні задачі;
- здатність організовувати рефлексивну і творчу діяльність учнів, спрямовану на формування предметних компетенцій;
- уміння розв'язувати рівневі олімпіадні завдання, завдання підвищеної складності;
- здатність вибирати необхідний матеріал та конструювати предметний зміст уроку, відповідно до вікових особливостей учнів;
- здатність планувати свою роботу та навчати планувати навчальну роботу учнів;
- здатність організовувати різні види діяльності учні залежно від поставлених завдань;
- здатність оцінювати навчальні досягнення учнів у відповідності до державних стандартів вивчення предмета, вимог різнорівневих програм;
- аналізувати основні тенденції розвитку педагогічної діагностики та створювати моделі, тестові завдання для вимірювання навчальних досягнень з української мови та літератури;
- здатність здійснювати аналіз та самоаналіз уроку української мови та літератури з позицій різних наукових підходів;
- здатність виконувати професійні завдання та обов'язки інноваційного характеру;
- самостійне створення мультимедійних презентацій, методичних та дидактичних матеріалів для вивчення української мови та літератури за допомогою текстового редактора та табличного процесора;
- здатність аналітико-прогностичної діяльності за результатами моніторингу якості мовно-літературної освіти.

Форма звітності: випускна робота, наукова стаття, контрольна робота, тестові завдання, методична розробка.

3. ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

РОЗДІЛ 1. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

(10 год. – ауд.; 20 год. – сам. р.)

Тема 1.1. Сучасні педагогічні технології в шкільній лінгводидактиці (6 год. – ауд.; 12 год. – сам. р.)

Теоретичні засади застосування педагогічних технологій: лінгводидактичний аспект. Особливості технологічного підходу до мовної освіти і класифікації перспективних технологій за різними критеріями. Сучасні технології навчання: сутність, особливості та умови їх реалізації в шкільному курсі української мови. Технологія продуктивного навчання. Креативна технологія: загальні положення і приклади використання на уроках української мови. Технологія ситуативного навчання у практиці шкільного курсу української мови. Інтерактивні технології навчання. Місце і значення ігрових технологій у шкільному курсі української мови. Проектне навчання на заняттях з мови. Технологія дослідницького навчання. Мультимедійні технології. Технологія розвитку вмінь і навичок ефективного спілкування. Діалогові технології як складова освітнього процесу. Лінгводидактичні умови ефективності технології формування комунікативної компетенції. Комунікативні тренінги. Засоби навчання нового покоління у шкільному курсі української мови. Особливості використання онлайн-інструментів у професійній діяльності вчителя.

Тема 1.2. Формування медіаграмотності учнів на уроках української мови і літератури (4 год. – ауд.; 8 год. – сам. р.)

Теорія медіаосвіти як засіб формування «критичного мислення» учнів. Роль медіа у формуванні сучасної картини світу. Елементи медіаосвіти на уроках української мови і літератури. Цифрова компетентність та інфомедійна грамотність: розвиток мовленнєво-комунікативних умінь і навичок учнів на уроках української мови; культури читання на уроках української літератури за допомогою/на матеріалах засобів медіаосвіти. Робота з медіатекстом на уроках української мови як основний елемент формування медіаграмотності учнів. Особливості сприйняття аудіовізуального образу на уроках української літератури: критичне мислення. Медіаторчість на уроках української мови і літератури: використання засобів медіаосвіти (онлайн -інструменти, -словники, -мережі). Медіабезпека, медіаімунітет, медіаекологія учнів під час організації мовно-літературної дозвілльєвої діяльності учнів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

(10 год. – ауд.; 20 год. – сам. р.)

Тема 2.1. Особливості розвитку українського фольклору та фольклористики. Місце фольклору в системі професійної парадигми вчителя української мови і літератури в контексті НУШ (2 год. – ауд.; 4 год. – сам. р.)

Етнічні особливості українського фольклору. Фольклор і національний характер. Основні світоглядні системи українського фольклору. Напрями та школи фольклористики. Жанрово-тематичне багатство українського фольклору. Фольклор на сучасному етапі. Головні напрямки сучасних фольклористичних досліджень. Фольклорне краєзнавство та вивчення його в школі.

Тема 2.2. Давня література та література ХУІІІ ст. та вивчення її в Новій українській школі (2 год. – ауд.; 4 год. – сам. р.)

Нове прочитання української літератури з ХІ до ХУІІІ століття. Тематично-жанрові особливості. Література Київської Русі. Полемічна література. Особливості українського бароко. Нова жанрова система української барокової літератури. Проповідницька і публіцистична проза. Віршування. Драма. «Козацькі літописи» як спроба осмислення їх авторами історії України. Українська ідея в літописах та її втілення. Творчість Григорія Сковороди – перехідна ланка до нової української літератури.

Тема 2.3. Урок української літератури в умовах педагогічних інновацій (4 год. – ауд.; 8 год. – сам. р.)

Проблеми вивчення літератури в сучасній школі. Нове осмислення літератури і завдань виховання підростаючого покоління засобами художньої літератури.

Методичні об'єднання вчителів української мови та літератури. Школи перспективного педагогічного досвіду. Школи молодого вчителя. Школи педагогічної майстерності. Школа стажиста. Самоосвіта вчителя літератури. Методичне об'єднання вчителів української мови та літератури.

Особливості сприймання учнями художньої літератури.

Нові технології викладання літератури: проектно-конструкторська модель курсу літератури (ПКМК), проектно-конструкторська модель вивчення літературної теми (ПКМТ), проектно-конструкторська модель уроку літератури (ПКМУ), траєкторія літературного розвитку учня-читача (ТЛРЧ); поява у професійній діяльності вчителя понять „норма”, „стандарт”, „очікувані результати” (за В. Шуляром); нові освітні технології навчання (за Ситченком А.Л.) тощо.

Творчий підхід до навчання і виховання учнів засобами художньої слова. Урахування досягнень педагогічної теорії та практичного досвіду.

Розуміння закономірностей розвитку сучасних школярів. Нове осмислення вчителем-словесником літератури та історії.

Основні етапи літературного розвитку школярів. Диференційований підхід до навчання і виховання школярів засобами літератури. Формування свідомого читача.

Урок як основна форма організації діяльності учнів, спрямована на навчання й виховання їх засобами літератури. Інформаційно-методична картка уроку української літератури. Основні вимоги до сучасного уроку літератури.

Узагальнюючі уроки, уроки вивчення життя і творчості письменника та залежно від виду роботи (урок-лекція, урок-бесіда, урок-диспут, урок написання чи аналізу учнівських творів, кіноурок, урок-концерт, урок-конкурс, урок-екскурсія та ін.). Комбінований урок. Проблема нестандартних уроків у шкільній практиці вивчення літератури.

Оцінювання знань, умінь і навичок учнів з літератури. Перехід від традиційного контролю знань до діагностики, моніторингу, рефлексійної діяльності (за В. Шуляром).

Основні принципи вивчення художнього твору в школі: науковість, історизм, єдність змісту й форми, проблемність та ін. Шляхи аналізу художнього твору на уроці літератури. З'ясування відмінностей наукового і шкільного аналізу художнього твору. Виховна спрямованість шкільного аналізу твору. Проблемність на уроках літератури. Передумови створення проблемних ситуацій на уроках літератури. Зразки створення проблемних ситуацій на уроках літератури під час роботи над текстом твору.

Виявлення первинного сприйняття твору учнями – перехідний етап від читання до аналізу. Зразки способів виявлення первинного сприйняття творів учнями 5-8-х, 9-11-х класів на основі вивчення в школі творів різних жанрів. Необхідність урахування первинного сприйняття твору в процесі його вивчення.

Аналіз художнього твору. Різні форми роботи над текстом художнього твору. Необхідність поновлення в пам'яті учнів текстів великих епічних творів, які читаються ними задалегідь.

Герменевтичний підхід у процесі роботи над текстом твору. Проблема тлумачення текстів. Багатоваріантність прочитань тексту художнього твору.

Шляхи аналізу художнього твору: "услід за автором", пообразний, проблемно-тематичний. Умовність цієї класифікації. Варіативність шляхів аналізу. Залежність вибору шляху аналізу від твору, класу, виховної мети та ін. Різні класифікації видів аналізу художнього твору в методиці вивчення літератури.

Вивчення біографії письменника у школі як засіб донесення до учнів його характеру, долі, історичних та естетичних поглядів. Особливості вивчення життя і творчості письменника залежно від періодів літературного розвитку школярів. Ознайомлення учнів 5-8-х класів із особистістю письменника. Використання цікавих і повчальних для учнів фактів із життя митця, портретів, фотографій. Показ окремих фрагментів із кінофільмів,

використання діафільмів, проведення екскурсій. Організація самостійної роботи учнів: ознайомлення із творами, що відповідають віку школярів, вивчення напам'ять улюблених поезій та ін.

Тема 2.4. Вплив ІКТ на вдосконалення процесу навчання з літератури (2 год. – ауд.; 4 год. – сам. р.)

Використання ІКТ під час організації дослідної діяльності учнів на уроках літератури. Розвиток учнів під час виконання навчального проекту на основі використання ІКТ. Особливості застосування ІКТ із урахуванням віку учнів. Правила бібліографічного опису під час цитування електронних джерел. Оцінювання інтернет-ресурсів, знайдених під час підготовки навчального проекту. Приклади.

Шляхи використання мультимедійних засобів, веб-сторінок та інформаційних бюлетенів для ефективної діяльності вчителя при реалізації навчального проекту.

Проблема організації доступу учнів до Інтернету за умов обмеженої кількості комп'ютерів у класі. Створення форми та критеріїв оцінювання учнівських мультимедійних презентацій із урахуванням змісту, грамотності і достовірності інформації, оформлення, взаємодія учнів у процесі роботи тощо. Приклади. Аналіз прикладів дидактичних матеріалів, створених за допомогою текстового редактора та табличного процесора, для учнів, що працюють у навчальному проекті. Дидактичні можливості використання текстового редактора у навчальному процесі з літератури, створення письмових робіт, розвиток навичок редагування, розроблення чорнових варіантів різних документів, закріплення норм перевірки правопису, робота зі змістом документа та його структурою, оздоблення тексту графічними елементами, створення веб-сторінок.

Створення методичних матеріалів для вчителя за допомогою текстового редактора. Шляхи ефективного використання у навчальному процесі комп'ютерних презентацій Microsoft Power Point. Створення методичних матеріалів для вчителя за допомогою Microsoft Publisher. Розгляд можливих сфер використання табличного процесора Microsoft Excel у процесі навчання учнів. Використання табличного процесора для створення методичних матеріалів для вчителя.

РОЗДІЛ 3. НОВІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (10 год. – ауд.; 20 год. – сам. р.)

Тема 3.1. Проблемні питання сучасної української орфографії (4 год. – ауд.; 8 год. – сам. р.)

Стислі відомості з історії українського правопису. Особливості нової редакції правопису.

Правила вживання великої літери. Правопис м'якого знака та апострофа в українській мові.

Правопис прізвищ та географічних назв неукраїнського походження.

Фонетичні правила правопису слов'янських прізвищ та географічних назв: передача російського звуку [e], польського [ie], болгарського і сербського [e], чеських [e], [ě] після приголосних, на початку слів, у суфіксах; російських літер **е, и, ы**; суфіксів, префіксів, закінчень. Апостроф та м'який знак у прізвищах слов'янського походження.

Правила написання складних слів. Загальні правила правопису складних слів. Сполучні звуки [o], [e] (e). Складні слова без сполучного звуку. Складні іменники. Правопис прикладки. Складні числівники та займенники. Складні прикметники. Правопис прислівників разом, окремо і через дефіс. Правила написання складних прийменників, сполучників і часток.

Основні правила правопису слів іншомовного походження. Неподвоєні й подвоєні приголосні в запозичених одиницях. Вживання апострофа та м'якого знака в іншомовних назвах. Написання літер **і, и, ї, е** у власних та загальних найменуваннях. Правила передачі дифтонгів та сполучень приголосних в запозичених словах.

Тема 3.2. Актуальні питання сучасної морфології української мови (4 год. – ауд.; 8 год. – сам. р.)

Грамматична будова української мови. Принципи поділу слів на частини мови з врахуванням різних мовознавчих поглядів. Традиційна школа. Лінгвістичні школи І. Кучеренка, І. Вихованця, К. Городенської. Транспозиційні процеси в системі частин мови. Синтаксичний, морфологічний та семантичний ступені переходу. Різновиди транспозиційних процесів у системі лексико-граматичних категорій: субстантивація, ад'єктивація, адвербіалізація, вербалізація, прономіналізація, інтер'єктивація, препозитивація. Спільне та відмінне у шкільній та вузівській класифікації частин мови.

Іменник як частина мови. Грамматичні категорії іменника. Семантико-морфолого-синтаксична категорія відмінка. Функції відмінків. Категорія числа. Словозмінні й класифікаційні елементи в категорії числа. Категорія роду іменника як класифікаційна самостійна морфологічна категорія. Способи вираження значення роду в іменнику.

Співвідношення семантико-граматичного і формально-граматичного змісту в категорії роду. Сучасні тенденції в родовій категоризації іменника. Маскулізми і фемінативи в системі іменників спільного роду. Особливості розподілу за грамемами морфологічного роду іменників іншомовного походження. Аналіз нового принципу семантико-тематичного включення у визначенні родової віднесеності запозичених слів.

Категорія особи. Кваліфікація граматичних значень особи в іменнику: традиція та сучасні погляди. Проблема виокремлення категорії істот / неістот

Нові підходи до вивчення прикметника та його категорій. Лексико-граматичні розряди прикметників. Проміжні семантичні розряди прикметників. Особливості відносно-якісних прикметників. Основні значення, характерні для присвійно-відносних прикметників. Складні

випадних контекстуальних переходів прикметників з однієї семантичної групи в іншу.

Числівник як частина мови. Особливості природи числівника як морфологічної периферії частин мови. Історичні коментарі розвитку та нівеляції окремих морфологічних категорій числівника. Питання кваліфікації порядкових слів у системі числівника чи прикметника. Сполучуваність числівників з іменниками.

Займенник як частина мови. Питання кваліфікації займенників у сучасному мовознавстві. Складні випадки явища прономіналізації.

Граматичні категорії дієслова: основні підходи до вивчення. Власне-дієслівні і невластне-дієслівні граматичні категорії. Дискусійні питання в потрактуванні категорій способу, виду й часу. Міжрівневі категорії. Категорія стану як морфолого-словотвірної-синтаксична категорія. Категорія перехідності / неперехідності. Транспозиційний потенціал грамам часу. Розвиток нових підходів до визначення граматичних категорій дієслова. Дієслівні роди як морфолого-словотвірні категорії. Взаємодія граматичних категорій. Дієприкметник як дієслівна форма. Функціональна неоднорідність та граматична розчленованість дієприкметника в українській мові. Кваліфікація дієприслівника як дієслівної форми або віддієслівного прислівника.

Традиційні та нові підходи до визначення лінгвістичного статусу службових слів. Особливості лексичного і граматичного значення службових частин мови. Спільні ознаки службових частин мови, їх частиномовний статус. Основні підходи до визначення статусу прийменника. Класифікація прийменників за походженням. Семантичні типи прийменників. Основні підходи до визначення статусу сполучника. Сполучник як окремий тип слів-морфем. Типи сполучників за походженням. Функціональна спеціалізація сполучників. Проблема лінгвістичного статусу часток. Частки як засіб формування комунікативних типів речень за метою висловлювання. Роль часток у комунікативній актуалізації реми. Проблема статусу вигуку в теоретичному мовознавстві. Структура вигуків. Контекстуальна зумовленість значень вигуків.

Тема 3.3. Проблемні питання синтаксису (2 год. – ауд.; 4 год. – сам. р.)

Традиційні й нетрадиційні підходи вчених до окреслення прилягання як форми підрядного зв'язку. Складні випадки розмежування додатка і обставини. Явище синкретизму. Структурні типи неузгодженого означення. Розмежування неузгоджених означень і додатків. Проблема однорідності/неоднорідності означення. Прикладка і складні слова. Інфінітив у функції головних і другорядних членів речення. Фразеологізми у функції членів речення. Розрізнення повних і неповних речень. Погляди науковців на модифікацію звертань в українській мові. Проблема розрізнення порівняльних зворотів і підрядних порівняльних речень

Складні речення змішаного типу (сурядно-підрядні) та перехідні випадки між сурядністю й підрядністю. Приєднувальні відношення в складносурядних і складнопідрядних реченнях. Градаційна семантика в складносурядних реченнях. Проблема розрізнення протиставних і зіставних сурядних речень у синтаксичній науці. *Що, який, котрий, де, куди, як* – граматичні омоніми в складнопідрядних реченнях. Проблемні випадки визначення типу складнопідрядного речення. Рівні членування в складних синтаксичних конструкціях. Період і складне синтаксичне ціле як лінгвістичні категорії.

РОЗДІЛ 4. НОВІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(10 год. – ауд.; 20 год. – сам. р.)

Тема 4.1. Літературні напрями XIX–XX століть: специфіка вивчення літературознавчих понять на уроках української літератури в старших класах (2 год. – ауд.; 4 год. – сам. р.)

Літературні напрями, течії: виникнення, взаємопроникнення, дифузії. Сентименталізм, романтизм, реалізм, модернізм і творчість найвідоміших українських письменників XIX – початку XX століть. Літературний напрям і творчий стиль письменника: цікаво й змістовно наповнено для старшокласників. Європейський філософсько-естетичний контекст і специфіка розвитку національної культури. Використання інноваційних технологій у процесі вивчення елементів теорії літератури в старших класах.

Тема 4.2. Розвиток напрямів і течій 1 половини XX ст. (2 год. – ауд.; 4 год. – сам. р.)

Модернізм в українській літературі початку XX століття – художнє явище нової естетичної якості. «Срібний злет» українського символізму. Великі здобутки і трагічні колізії «Розстріляного відродження». Утвердження української літератури в контексті світової – «Нью-Йоркська група». Експресіонізм в українській літературі.

Тема 4.3. Сильові напрями й течії в українській літературі 2 половини XX – початку XXI ст. (2 год. – ауд.; 4 год. – сам. р.)

Феномен шістдесятництва та паралельних йому течій в українській літературі. Неореалістична стильова тенденція в українській прозі. Практика постмодернізму в українській літературі.

Тема 4.4. Сучасний український літературний процес: види художньої взаємодії, синтез традиції та новаторства (4 год. – ауд.; 8 год. – сам. р.)

Визначальні ознаки сучасного літературного процесу. Постмодерна спрямованість, дистанційність від класичної традиції. Розмаїття художніх тенденцій, пошуки нових напрямів, стилів. Роль геніїв у мистецтві, риси

творчої геніальності. Оглядове та текстуальне вивчення творчості постмодерних письменників на уроках літератури в старших класах. Масова та елітарна література: критерії розрізнення, особливості. Морально-етичний потенціал предмета «Українська література». Залучення технологій критичного мислення учнів у процесі вивчення сучасного мистецтва.

РОЗДІЛ 5. КУЛЬТУРОМОВНА ОСОБИСТІТЬ УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА (10 год. – ауд.; 20 год. – сам. р.)

Тема 5.1. Академічна доброчесність педагога-дослідника (4 год. – ауд.; 8 год. – сам. р.)

Закон України «Про освіту» (2017), стаття 48: академічна доброчесність (academic integrity). Морально-етичні цінності педагога-дослідника: професійний обов'язок, соціальна відповідальність, повага до іншої людини.

Наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-сміслові компоненти. Національний репозитарій академічних текстів (2017). Функціональна грамотність педагога-дослідника.

Культура читання наукового тексту. Лексикографічна, термінологічна культура педагога. Редагування наукового тексту.

Ідіостиль автора науково-педагогічного тексту. Мовний етикет наукових праць. Покликання як сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю.

Цитування. Види цитат: цитати-тези або докази; цитати-аргументи. Загальні вимоги до цитування. Цитування з першоджерел. «Непряме» цитування. «Некоректне цитування» з наукових джерел. Компіляція і плагіат у наукових публікаціях, у студентських, учнівських роботах.

Наукова стаття дослідника як самостійний науковий твір

Способи викладу в науковому тексті: опис, міркування, розповідь, повідомлення. Їх мета, структурні компоненти, мовні особливості.

Науковий лист. Мотиваційний лист. Резюме. Науковий проект. Наукове есе. Заявка на грант.

Наукові конференції, наукові дискусії, творчі диспути як засіб вияву культури наукової мови. Культура академічної комунікації.

Персональні медіаресурси (блоги), у т.ч. для позиціювання результатів наукових досліджень у соціальних мережах.

Тема 5.2. Редагування наукового тексту (4 год. – ауд.; 8 год. – сам. р.)

Особливості редагування наукового тексту. Види редагування. Типові недоліки в оформленні наукової роботи:

- *доречність заголовка*: відповідність означеній проблемі, лаконічність, однозначність, конкретність;

- *композиція тексту*: узгодження назви і змісту розділів (плану) з темою дослідження; змістова насиченість і змістова коректність наукової інформації в основній частині; збереження концептуальної ідеї дослідження; логіка переходів від одного параграфу до наступного; стилістична одноманітність формулювань; дотримання принципу авторської скромності. Висновки наукової роботи: узгодженість між назвою, метою, завданнями і висновками.

- *помилки в цитуваннях, посиланнях*;

- *недоліки в оформленні списку літератури*;

- *недоліки в графічному оформленні* розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів; спеціальних графічних засобів (формули, таблиці, схеми, графіки, креслення, ілюстрації) та їх нумерації; умовних позначень та скорочень; нумерації сторінок;

- *мовні недоліки наукового тексту*:

лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність; експресивно забарвлені слова в неекспресивному мовленні, недоречне використання розмовних, просторічних слів, вульгаризмів, застарілих слів і неологізмів, неправильне вживання слів з переносним значенням; помилки у вживанні фразеологічних зворотів, синонімів, неправильне використання запозиченої лексики;

граматичні помилки: помилки словотворення; в утворенні форм іменників, прикметників, займенників, дієслів; порушення принципу узгодження, керування, зв'язку між підметом і присудком; помилки в побудові речень з дієприслівниковим зворотом, у реченнях з однорідними членами; змішування прямої і непрямої мови тощо.

Тема 5.3. Етнолінгводидактична культура вчителя словесника (2 год. – ауд.; 4 год. – сам. р.)

Етнолінгводидактична культура – невід'ємний складник фахової майстерності вчителя. Проблеми етнолінгвістики у шкільному компоненті.

Етнолінгводидактичний підхід до вивчення лексикології. Семантика і етимологія назв спорідненості і свояцтва. Етноестетика мови родини. Етноетикет.

Словотвір і граматики в аспекті етнопедагогіки. Вияв рис української мовної особистості у морфології і в синтаксисі.

Етнолінгводидактичний аспект пошукової роботи.

Словник – інтелектуальний порадище в етнолінгвістичній діяльності.

Цифрові технології у вивченні етнолінгвокультури рідного краю.

РОЗДІЛ 6. КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА (10 год. – ауд.; 20 год. – сам. р.)

Тема 6.1. Майстерність професійного спілкування (6 год. – ауд.; 12 год. – сам. р.)

Мова і професія. Мовленнєва культура — критерій професійної майстерності фахівця. Професійна мовнокомунікативна компетенції, професійна мовленнєва культура, професійна майстерність фахівця.

Комунікативні якості мови. Взаємодія і взаємозалежність комунікативних якостей мови.

Мовлення і комунікативна поведінка педагога. Функції мовлення вчителя у взаємодії з учнями і колективом. Умови ефективності і шляхи вдосконалення професійного мовлення вчителя.

Сутність поняття «спілкування», «педагогічне спілкування», їх характеристика. Спілкування як комунікація. Функції, види, рівні та етика спілкування. Структурний аналіз спілкування.

Структура педагогічного спілкування. Особливості та функції педагогічного спілкування. Етапи педагогічного спілкування. Основні різновиди педагогічного спілкування. Стили і моделі педагогічного спілкування. Якості, що визначають стиль спілкування. Педагогічне спілкування як діалог. Контакт у педагогічному діалозі.

Особистість учителя як інструмент впливу у педагогічній взаємодії. Прийоми педагогічного впливу. Загальна характеристика переконування. Загальна характеристика навіювання.

Стратегії взаємодії у спілкуванні як характеристика інтерактивного компонента педагогічної взаємодії.

Характеристика вмінь взаємодії педагога з вихованцями, їх батьками і колегами. Педагогічний такт і тактика керівника. Умови успішного професійного спілкування.

Індивідуальна бесіда як модель діалогічної взаємодії. Ділова бесіда. Структура бесіди. Етапи організації індивідуальної бесіди. Забезпечення психологічного контакту на початку бесіди. Методика контактної взаємодії як технологія забезпечення контакту. Техніка взаємодії у процесі аналізу проблеми та пошуку її вирішення.

Майстерність забезпечення зворотного зв'язку у спілкуванні. Значення зворотного зв'язку у спілкуванні. Роль невербальних засобів. Візуальне сканування. Використання мовних засобів у налагодженні зворотного зв'язку.

Поняття про активне слухання: прийоми та правила активного слухання.

Тема 6.2. Риторична культура вчителя (4 год. – ауд.; 8 год. – сам. р.)

Риторична особистість фахівця. Риторика як наука фахового успіху. Риторична освіченість. Риторична компетентність. Риторична особистість. Риторична культура як основа формування риторичної особистості вчителя.

Логічна культура вчителя. Прийоми аргументації. Вмотивована аргументація. Аналогічна аргументація. Прямі та опосередковані аргументи. Застосування логічних доказів. Застосування індукції та дедукції. Елементи сюжетності, інтрига в побудові виступу. Логічна побудова виступу: закони тотожності, протиріччя, виключеного третього, достатньої підстави. Логічні помилки.

Психологічна культура вчителя. Взаємодія вчителя та учнів. Принципи комунікативної співпраці. Прийоми збудження уваги слухачів.

Мовленнєва культура вчителя. Дотримання літературних мовних норм, комунікативних якостей мовлення, використання оптимальних для конкретної комунікативної ситуації мовних засобів.

Невербальна культура вчителя. Культура жестикуляції, міміки, рухів тіла, пози оратора. Енергетика мовлення оратора: темп, гучність, висота й сила голосу, артикуляція, інтонаційна виразність, паузи. Значення візуального контакту в спілкуванні. Дистанція між співрозмовниками, територіальні зони.

Полемічна культура вчителя. Дискусія і полеміка: спільне і відмінне. Етапи підготовки дискусії. Полемічні прийоми. Особливості переконливого полемічного виступу. Основні вимоги до культури дискусії і полеміки. Доказовість і переконливість як основні ознаки дискусії. Мовна організація дискусії і полеміки.

4. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету /Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд досліджень освітньої політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
2. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова: Синтаксис. Київ: Вища школа, 2005. 270 с.
3. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія: підручник. Київ: Либідь, 1993. 336 с.
4. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови; за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця. Київ: Пульсари, 2004. 400 с.
5. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ: Вища школа, 1988. 256 с.
6. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 400 с.
7. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підручник. Київ: Академія, 2004. 336 с.
8. Горпинич В. О. Українська морфологія. Дніпропетровськ: ДДУ, 2000. 359 с.
9. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Шевченко Л. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник; за ред. Гуревича Р. С. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. 348 с.
10. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
11. Загнітко А. П. Основи функціональної морфології української мови. Київ: Вища школа, 1991. 77 с.

12. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. Донецьк: ДонДУ, 1996. 435 с.
13. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. Донецьк: ДонДУ, 2001. 662 с.
14. Інноваційні педагогічні технології: посібник / За ред. О.І. Огієнко. Київ, 2015. 324 с.
15. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
16. Мацько Л. І., Денискіна Г. О. Українська наукова мова (теорія і практика) : навчальний посібник. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. 272 с.
17. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
18. Мойсієнко А. К. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис простого ускладненого речення. Київ: Січовик, 2006. 240 с.
19. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
20. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
21. Пехота О.М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / ред. О.М. Пехота. Київ: Вид. А.С.К., 2002. 252 с.
22. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2006. 192 с.
23. Семенов О. Етнолінгвістична культура вчителя : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 176 с.
24. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 216с.
25. Семенов О. Лінгвоперсонологія : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 192 с.
26. Семенов О.М. Мовне родинознавство. Навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 211 с.
27. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах. Київ: Ленвіт, 2011. 291 с.
28. Сурмін Ю. Науковий текст: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. Київ: НАДУ, 2008. 184 с.
29. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник; за ред. А. П. Грищенка. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Вища школа, 1997. 493 с.
30. Мойсієнко А. К., Арібжанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис: підручник. Київ: Знання, 2010. 374 с.
31. Сучасні педагогічні технології. Навчально-методичний посібник. Автор-укладач Федорчук Е.І. Кам'янець-Подільський: Абетка. 2006. 212 с.
32. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в

старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. Київ: Міленіум, 2002. 320 с.

33. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 312 с.

34. Чепіль М. М. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 224 с.

35. Череповська Н. Візуальна медіакультура : розвиток критичного мислення і творчого сприймання. Київ: Інститут соціальної та політичної психології, 2014. 155 с.

36. Чибісова Н. Г., Тарасова О. І. Риторика. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 228 с.

37. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність : підручник для вчителя; пер. з англ. С. Дьома ; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. 319 с.

38. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ: Академія, 2004. 408 с.

Додаткові:

1. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. URL: <http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>

2. Бондар В. І. Критичне мислення в психології і педагогіці : сутність, розвиток, формування : посібник. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 107 с.

3. Ботвина Н. В. Офіційно–діловий та науковий стилі української мови: навч. посібник. Київ: Артек, 1998. 90 с.

4. Герман В. Риторична культура вчителя в академічному просторі: навч. пос. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. 190 с.

5. Герман В. В. Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис: навч.-метод. посіб. Суми: Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2017.

6. Герман В. В. Складне синтаксичне ціле: до питання теорії. *Філологічні науки*. Суми, 2009. С. 27–34.

7. Герман В. В. Словосполучення: дискусійні питання сучасного синтаксису. *Українське мовознавство*. 2012. Вип. 42/1. С. 73–78.

8. Герман В. В. Безсполучникові складні речення – репрезентанти фольклорного дискурсу. *Фольклор: Мовно-літературні особливості дискурсу*: монографія. Суми, 2012. С. 111–121.

9. Герман В. В. Риторична культура як основа формування риторичної особистості вчителя. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. С. 64–67.

10. Герман В. Роль доповіді у формуванні риторичної культури філолога (з досвіду практичної роботи). *Педагогічні науки: теорія, історія,*

інноваційні технології: наук. журнал. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. С. 40-50.

11. Герман В. Промова в системі формування риторичної культури майбутнього філолога (з досвіду роботи). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. № 1. С. 60-66.

12. Герман В. В. Риторична особистість учителя-філолога. *Filologia, socjologia i kulturoznawstwo. Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju współczesnej nauki* (30.09.2015 – 01.10.2015). Warszawa Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. С. 71-74.

13. Горошкіна О. М., Шутова Л. І. Науковий текст: особливості мови та стилю: навчально-методичний посібник для аспірантів. Луганськ: Світанок, 2013. 138 с.

14. Довідник з академічної доброчесності для школярів / уклад. М.В. Григор'єва, О.І. Крикова, С.Г. Певко; за заг. ред. О.О. Гужви. 3-є вид., випр. і доп. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 66 с. URL: https://drive.google.com/file/d/19nOAsorJfuCL_1T0wdxDHkxW2PxEj4g/view (дата звернення: 02.04.2019).

15. Дудик П. С. Просте ускладнене речення. Вінниця: ВДПУ, 2002. 336 с.

16. Дудик П. С. Синтаксис української мови. Київ: Академія, 2010. 384 с.

17. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П.Наволокова. Харків: Вид. група«Основа», 2009. 176 с.

18. Етичний кодекс ученого України. Національна академія наук України, 2009. URL: <http://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-090415-2-0.pdf> 227

19. Ефективні технології навчання і контролю якості знань у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців: монографія / за заг.ред. О.Семенов Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 376 с.

20. Жила С. “Минуть десятиліття, і ми воскреснемо в народній пам'яті...”(Вивчення повісті І. Багряного “Огненне коло” в школі). *УЛ в ЗОШ. 2003. №1*. С. 43-49.

21. Закон України «Про вищу освіту». Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

22. Каменська Н.П. Остерігаймо учнів від національної обмеженості і вузькоглядності. *Рідна школа. 2000. №10*. С. 30-33.

23. Каменська Н. Проблеми вивчення української літератури: Зб. статей. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2010. 36 с.

24. Кириленко Н. Формування особистості учнів середніх класів засобами українського фольклору. *УЛ в ЗОШ. 2009. № 7-8*. С. 31-32.

25. Кислашко О. Педагогічні ідеї Г.С. Сковороди в українській духовності. *УЛ в ЗОШ. 2006. № 11*. С. 42-44.

26. Колоїз Ж. В. Українська наукова мова: практикум. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 135 с.

27. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
28. Літературне краєзнавство: Посібник для студентів-філологів, учителів і учнів шкіл: Вид. 2, доп. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2011.
29. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf> (дата звернення: 07.04.2019)
30. Назаренко Л. Розвиток творчих здібностей старшокласників засобами мультимедійних технологій. *Українська література в загальноосвітній школі. 2009. № 10. С. 13-15.*
31. Наукові основи методики літератури: Навчально-методичний посібник /За редакцією Н. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
32. Не потони в інформаційному дощі. Навчання медіаграмотності громадян. Посібник для тренерів. Київ: Академія Української преси, 2016. 193 с.
33. Основи наукового мовлення: навч.-метод. посіб / уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2005. 80с.
34. Особистість письменника на уроці літератури: Навч. пос. Суми: “Слобожанщина”, 1997. 200 с.
35. Сагач Г. М. Риторика. Київ: Ін Юре, 2000. 568 с.
36. Семенов О. Етнолінгводидактична культура педагога. Практикум: Навч. посіб. Київ, Глухів: РВВ ГДПУ, 2006. 251 с.
37. Семенов О. Етнолінгводидактична культура педагога. Web-посібник.
38. Семенов О. М. Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників: теорія і практика: монографія. Суми: Ніко, 2014. 254 с.
39. Семенов О., Ячменик М.М. Мовно-методична підготовка вчителя української мови і літератури до використання засобів медіаосвіти: теорія і практика: монографія Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 246 с.
40. Ситченко А. Естетичне виховання у контексті технологізованого навчання літератури. *Українська література в загальноосвітній школі. 2011. № 9. С. 2-4.*
41. Ситченко А. Педагогічні технології на уроках української літератури. *Дивослово. 2001. № 10. С. 19-21.*
42. Ситченко А. Ще раз про технології літературного аналізу. *Дивослово. 2003. № 2. С. 56-59.*
43. Степанишин Б.І. Загальноомістецькі й літературно-методичні засади аналізу художнього твору. *Дивослово. 1994. № 3. С. 41-44.*
44. Степанишин Б.І. Література – вчитель – учень: Посібник для вчителя. Київ: Освіта, 1993. 240 с.
45. Токмань Г. Цілісність сприйняття літературного твору. Текстуальний аналіз. Методика вивчення віршування. *Дивослово. 2003. № 1. С. 46-50.*

46. Токмань Г. Шкільний аналіз художнього твору. *Дивослово*. 2001. № 10. С. 22-26.
47. Уліщенко В. Емоційно-ціннісний діалог під час вивчення ліричних творів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 11. С.15-18.
48. Фасоля А. Уроки літератури рідного краю в системі особистісно зорієнтованого навчання. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 11. С. 19-21.
49. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза: монографія. Москва : Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007 616 с.
50. Шуляр В. Теорія і технологія інклюзивно-дистанційного уроку в системі літературної освіти школярів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2009. № 11. С. 8-10.
51. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма: Методичні рекомендації та програма курсу. Київ, 2016. 61 с. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/osnovyakademichnogopysma-methodychnirekomendatsiyi-ta-programa-kursu/> (дата звернення: 02.04.2019).
52. Academic Integrity. URL: http://www.academia.edu/Documents/in/Academic_Integrity